

УДК 378**ДАРСЛАРДА РУС ТИЛИДА СЎЗЛАШМАЙДИГАН
ТАЛАБАЛАРНИНГ КОММУНИКАТИВ
КОМПЕТЕНЦИЯСИНИ ШАКЛЛАНТИРИШ***Алламбергенова Б.К.**Ўзбекистон давлат жисмоний тарбия ва спорт университетининг**Нукус филиали**Нукус шаҳри, Ўзбекистон*

Замонавий, ахборотга бой ҳаёт суръати таълим соҳасида, хусусан, олий таълимда янги, долзарб таълим усулларидан фойдаланишни тақозо этмоқда. Бугунги кундаги ўзгаришлар таълим тизимида ҳам таъсир қилди: биринчидан, ижтимоий ўзгаришлар жуда чуқур, иккинчидан, янги асрнинг бошида тизимни модернизация қилиш, таълимнинг янги тамойилларини белгиланди. Бу, шунингдек, чет эллик талабалар учун тил ўқитиш усулларига ҳам тегишли. Олий таълим муассасалари муҳим сони бакалаврият ва магистрлик дастурлари доирасида қўшимча таълим олиш ҳуқуқини таъминлаш билан факултетлар ёки бўлимлар доирасида рус тилида сўзлашмайдиغانлар учун таълим беради.

Рус тилида сўзлашмайдиغانларнинг университетдан олдинги тайёргарлиги рус тилларини билмайдиган, лекин тегишли таълим ҳужжати билан тасдиқланган олий ўқув юртларига кириш ҳуқуқига эга бўлган, университетларда рус тилларида ўқишга кириш ҳуқуқига эга бўлган шахсларни тайёрлаш ҳисобланади.

Ҳозирги замон олимлари олий таълимни янада ривожлантиришнинг қуйидаги етакчи тамойилларини шакллантирдилар:

- нофилологик таълимни инсонпарварлаштириш даражасини ошириш;

- университетларда таклиф этилаётган таълим дастурларини диверсификация қилиш;

- ҳудудларнинг эҳтиёжларини устувор ҳисобга олиш;

- такрор ишлаб чиқариш ўрнига янги - ижодий, - таълим тизимини жорий этиш;

- таълимни ўзгарувчан жамиятнинг ижтимоий-иқтисодий эҳтиёжларига мослаштириш;

- таълим дастурларини ишлаб чиқишда иш берувчиларни жалб қилиш;

- илм-фан ва педагогик таълимни йирик университетлар ва ёшлар марказларида жамлаш;

- тегишли нофилологик билимлар соҳасидаги ютуқларнинг анъанавий, машҳур, классик ва янги, замонавий, истиқболли натижалари оптимал нисбатда бирлаштирилган янги авлод дарсликларини яратиш [1].

Рус тилида сўзлашмайдиган талабалар учун тилларни ўргатиш биринчи навбатда кўп жиҳатларни ўз ичига олган профессионал нутқ фаолиятини ўргатишдир. Тил ўқитиш методологиясида қўлланиладиган асосий тушунчалар - ўрганишга ёндашувлар, ўрганиш мақсади, касбий таълимнинг шартлари ва мазмуни, ўрганиш усуллари, воситалари, шакллари, шунингдек, тилни ўрганиш учун касбий таълимни шакллантириш мақсадида нутқ ва замонавий мутахассис шахсини ривожлантириш. Олий таълим муассасаларининг рус тилида сўзлашмайдиган талабалари учун тил ўрганишнинг асосий жиҳатларини, жумладан ёндашувлар, тамойиллар ва баъзи ўқитиш усуллари кўриб чиқайлик.

Бугунги кунда тил ўрганишдаги коммуникатив йўналиш талабанинг шахсиятига эътиборни кучайтириш билан тавсифланади, шахсий йўналтирилган ёндашувнинг асосий қоидалари мутахассислар томонидан ишлаб чиқилган. Когнитив психология маълумотлари билан бойитилган рус тилини ўзлаштириш жараёни шундай таълим жараёнини яратади, унинг ҳар бир босқичида ўқувчиларнинг ақлий қобилиятлари жалб қилиниши керак. Замонавий модернизация таълим асосларини сақлаш ва бир вақтнинг ўзида унинг амалий, фаолиятга йўналтирилганлигини кучайтиришга қаратилган, шунинг учун билим, кўникма ва кўникмаларни мажбурий шакллантириш тизими компетенциялар тўплами билан алмаштирилади деб тахмин қилинади. Келажакда талаба шахсини шакллантириш воситасига айланишини айтишимиз мумкинки, таълимни модернизация қилиш компетенцияга асосланган ёндашув нуқтаи назаридан амалга оширилади, унинг моҳияти шундан иборатки, янгиланган таълим мазмуни ўқувчиларнинг компетенцияларини (ёки компетенциялар мажмуасини) шакллантириш учун асос бўлиб, танланган мазмунни ўзлаштириш жараёни фаолият характерига эга бўлади [2].

Шаклланган компетенциялар бир қатор характерли хусусиятларга эга:

- биринчидан, улар кўп функцияли, чунки улар талабаларнинг кундалик ҳаётида турли муаммолар ёки касбий вазифаларни ҳал қилиш, ижтимоий роллардан фойдаланиш ва ҳоказолар учун амалга оширилади;

- иккинчидан, улар фандан юқори ва фанлараро;

- учинчидан, улар ўқувчиларнинг янада интеллектуал ривожланишини, тафаккурини, ўз-ўзини баҳолашини, ўз-ўзини акс эттиришини таъминлайди;

- тўртинчидан, улар кўп ўлчовли, позициялари билан тавсифланади ўқувчиларнинг ақлий қобилиятлари ва турли кўникмаларини, жумладан, интеллектуал қобилиятларини ривожлантиради.

Педагогик амалиётни умумлаштириш натижасида методикада пайдо бўлган таълим тамойиллари ўқитувчилар фаолиятини бошқаради, умуман таълим тизимига ва унинг алоҳида таркибий қисмларига - таълимнинг мақсадлари, мазмуни, шакллари, усуллари ва воситаларига қўйиладиган талабларни белгилайди. Дидактикада принцип тушунчаси турли жиҳатларда намоён бўлади: мантиқ нуқтаи назаридан принцип дидактика қамраб олган барча ҳодисаларга тааллуқли умумлаштирувчи назарий позициядир.

Хулоса. Кўриб чиқилган тамойиллар, ёндашувлар ва ўқитиш усуллари тизими, ўқитишнинг мавжуд анъаналарига (рус тилини чет тили сифатида ўқитишдаги сўнгги ишланмаларга) қарамай, мавжуд тамойилларни қайта кўриб чиқиш ва янги тамойиллар ва ёндашувларнинг пайдо бўлишини таклиф қилади, бу турли омиллар билан боғлиқ бўлиши мумкин: фаннинг ривожланиши, жамият эҳтиёжлари ва бошқалар. Ўқитиш тизимини яратувчи ва синовдан ўтказувчи ўқитувчининг вазифаси унинг энг катта самарадорлигига эришишдир.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Колкер Я.М. Чет тилини ўқитишнинг амалий усуллари. 2006.
2. Маслыко Э.А. ва бошқалар. Чет тилларни ўқитиш бўйича қўлланма. 2004.